

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНИ В АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІРИКИ

Василенко Г. В.

ВСТУП

Прагнення самопізнання, потреба віднаходження й осягнення власної етнокультурної самобутності в умовах постколоніального суспільства спрямовують науковий пошук до ліричної поезії та втіленого в ній образу народу і його країни. Аналіз англомовних перекладів української лірики та особливостей відтвореного в них образу дозволяє з'ясувати, як розуміють і сприймають Україну та українців у світі. Таким чином, поетичний переклад є не лише об'єктом вивчення, а й засобом пізнання культури, етнокультурної ідентичності в сучасних умовах глобалізації світу. Актуальність теми зумовлена також розвитком культурологічної парадигми перекладознавства, тенденцією перекладознавчих студій до інтеграції з іншими дисциплінами гуманітарного циклу, зростанням наукового інтересу до засобів трансляції етноспецифічних мовних явищ у цільову культуру.

У культурологічному дослідженні втілений у жанрі ліричної поезії образ України розглядається як художня форма об'єктивації однойменного культурного концепту. Маємо на меті окреслити основні напрями аналізу образу країни в поетичному перекладі та зосередити увагу на поняттєвому і ціннісному складниках культурного концепту *Україна*, аксіологічного утворення, що включає систему ціннісних домінант української культури.

Аналіз відтворення образу України в англомовних перекладах української лірики пропонується здійснювати на об'єктному, суб'єктному і виражальному рівнях образної системи. Специфіка об'єкта дослідження вимагає міждисциплінарного вирішення, яке базується на перекладознавчому аналізі лінгвостилістичних засобів відтворення образної системи в лінгвокультурному та лінгвокогнітивному аспектах і залучає літературознавчий, культурологічний, герменевтичний, етнопсихолінгвістичний і синергетичний підходи.

Лінгвокультурний аспект аналізу дозволяє виявити особливості відображення в англомовному поетичному перекладі ціннісних домінант української етнокультури на основі зіставлення імені

культурного концепту, символів культури, емотивної експресії, заголовків, формальних компонентів. Лінгвокогнітивний аспект аналізу дає змогу висвітлити особливості відображення системи концептів українського автора в образній системі англomовних перекладів його лірики, а також вплив індивідуальної свідомості на інтерпретацію культурного концепту.

Оскільки відображений в українській поезії та її перекладах образ є художньою формою об'єктивації культурного концепту *Україна*, то обов'язковими передумовами перекладознавчого аналізу образу мають бути такі дослідницькі процедури: визначення поняттєвого складника культурного концепту; виділення ціннісних домінант культури, що утворюють ціннісний складник, і проведення порівняльного аналізу ціннісних домінант вихідної культури з ціннісними орієнтирами сприймаючої.

1. Визначення поняттєвого складника культурного концепту *Україна*

Культурний концепт *Україна* виражений власним іменем, що є географічною назвою країни, яка включає визначену територію та назву етносу, що проживає на цій території. Країна – це територія, що становить єдність із погляду історії, природних умов, населення тощо¹. За визначенням Л. Гумільова, територія з неповторним поєднанням елементів ландшафту і «батьківщина» як така є одним із компонентів системи, що зветься «етносом»². Люди одного етносу засвоюють один і той же спосіб бачення світу, поділу його на категорії, спільну систематизацію чи типізацію.

Етнос – це спільнота людей, що історично склалася та має соціальну цілісність і оригінальний стереотип поведінки³. Згідно з Г. Лозко, якщо людей, пов'язаних соціально-економічними та територіально-політичними відносинами, не об'єднують етнічні особливості, то вони не можуть розглядатися національною спільнотою⁴. Етнічне є обов'язковим системоутворюючим фактором, що включає особливості мови, традиції матеріальної культури і художньої творчості, звичаї, обряди, які створюють національну своєрідність певного народу.

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2004. 1440 с. С. 460.

² Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. Москва, 2002. 567 с. С. 209.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2004. 1440 с. С. 268.

⁴ Лозко Г. С. Етнологія України. Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект. Київ, 2001. 304 с. С. 59.

За належністю концепту певному суб'єктові концептуалізації концепт *Україна* має спорідненість з етноконцептом, оскільки властивий всім представникам української етнічної спільноти. Водночас він може функціонувати в ролі ідіоконцепту, властивого свідомості окремого індивіда. Визначеннями концепту, що корелюють з напрямками цього дослідження, є такі: культурний концепт як складне психічне утворення, що включає образний, поняттєвий і ціннісний компоненти⁵; етнокультурне утворення, що відбиває уявлення про концепт як концентроване вираження духовно-емоційного досвіду певного етносу, згусток культури; аксіологічне утворення, що є⁶ результатом ціннісних домінант культури⁶. Культурні домінанти у своїй сукупності утворюють систему особливих концептів, кожен з яких наділений генеративним потенціалом для культури в цілому⁷.

З огляду на вищевикладене *Україна* є особливим культурним концептом, що включає систему ціннісних домінант культури та має поняттєвий, ціннісний і образний складники. Культурний концепт *Україна* виник на території з однойменною назвою і реалізується представниками спільноти, які називають себе українцями і вважають Україну своєю батьківщиною чи країною.

Поняттєвий складник – це мовна фіксація концепту, його позначення, опис, дефініція⁸. Задля визначення поняттєвого складника залучаємо інформацію довідникових джерел. Українська радянська енциклопедія дає таке тлумачення імені *Україна*: країна (територія) і держава, населена в основному українцями. При цьому зазначається, що назва *Україна* має давнє історичне походження, стосується території, на якій проживали східні слов'яни, і вперше згадується в Іпатіївському літописі від 1187 року⁹.

Великий тлумачний словник містить два визначення загального імені *Україна*, а саме: 1) територія вздовж меж держави, біля її краю; 2) країна, край¹⁰. Слід відзначити, що вживання імені в його загальних значеннях є нині застарілим і лишається у фольклорі й літературі минулих часів. У словнику знаків української етнокультури дано два

⁵ Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 477 с. С. 269.

⁶ Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2010. 844 с. С. 293.

⁷ Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 477 с. С. 431.

⁸ Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 477 с. С. 154.

⁹ Українська радянська енциклопедія : в 12 т. Київ, 1984. Т. 11. 608 с. С. 454.

¹⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, 2004. 1440 с. С. 1291.

визначення цього слова. Перше стосується власного імені *Україна*: країна в Східній Європі, населення якої становлять українці; друге дає тлумачення загального імені: (з малої літери) країна, край. Тут, зокрема, відзначається, що особливу сторінку в історії України становить період Козаччини, саме про Козацьку Україну, бувало, казали: «Пішов на Вкраїну, на степи, на вольні землі»¹¹.

В англомовних довідникових джерелах онім *Ukraine* визначається так: республіка СРСР, територія на північ від Чорного моря¹²; одна з республік СРСР на Сході Центральної Європи¹³. Більш детальну інформацію містить «The American Heritage Dictionary of the English Language»: Українська Радянська Соціалістична Республіка, також Україна, республіка у складі Радянського Союзу, що займає площу 222 600 квадратних миль на південному заході з населенням 45 100 000 і столицею в м. Києві¹⁴. У статті про слово *Ukrainian* згадується українська назва *Ukrayina*, що походить від староруського слова *Ukraina* і тлумачиться як погранична земля, край, межа (borderland, edge, brink, end)¹⁵.

Виданий у Канаді англійською, етимологічний словник української мови дає найповніше тлумачення поняття *Україна*: земля українського народу в його етномовних границях; держава українського народу; наводиться перелік імен країни в діяхронії: Русь-Україна, Козакія, Козаччина, Малоросія, УНР, УРСР¹⁶. Я. Рудницький зазначав, що в 17 столітті зі зміцненням Козацької держави назва *Україна* від пасіонарних територій поширилася на цілу країну, а в період визвольних змагань слово *Україна* означало: територія Козацької держави; кордон між Азійським Сходом і цивілізованою Європою¹⁷. Зміна імені країни вважається цілком природним явищем, сучасна Франція колись була Галлією, Росія – Московією, Чехія – Богемією. Головне, що народи цих країн стверджуються у своїй етнічній духовній єдності¹⁸.

¹¹ Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник. Київ, 2006. 705 с. С. 610-611.

¹² Oxford American Dictionary. New York, 1986. 1095 p. P. 999.

¹³ Webster Third New International Dictionary of the English Language Unabridged A. Merriam – Webster. Springfield, 1981. 2663 p. P. 2478.

¹⁴ The American Heritage Dictionary of the English Language. New York, 1969. 1500 p. P. 1391.

¹⁵ Там же.

¹⁶ Rudnyč'kyj Y. B. An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language. 2 Vol. Vol. II. Ottawa, 1982. 1128 p. P. 1075.

¹⁷ Там же.

¹⁸ Yarmus Stephan. Spirituality of the Ukrainian People. A Brief Orientational Survey: transl. by Orysia Ferbey. – Winnipeg, 1989. 170 p. P. 80.

Очевидно, що довідникові джерела вихідної мови і мови перекладу виявляють подібність у тлумаченні поняттєвої сторони концепту, даючи інформацію про географічне розташування країни та її залежний державний статус. У тлумаченні імені *Україна* в словнику Я. Рудницького відчутною є дещо етноцентрична позиція української еміграції в прагненні донести якомога більше інформації про свою батьківщину, акцентуючи увагу на позитивних значеннях. Із тлумачення слова *Ukrainian* в «The American Heritage Dictionary of the English Language» впливає свідчення про колоніальний статус України у складі метрополії: українець або житель України; слов'янська мова, подібна до російської, але відмінна від неї, що також зветься *малоросійською* – *Little Russian*¹⁹.

Слово *малороси* було принизливим для українців, свого роду формою вивіщення над іншими шляхом приниження. Нав'язаний царським режимом алоетнонім *малороси* є негативно заряджений етнофобізм, оскільки в царській Росії слово *Україна* було знаком боротьби українського народу за незалежність, а тому забороненим²⁰. Слушною є думка Ліни Костенко про те, що образ України спотворювався віками, їй приписувалася мало не генетична тупість, не відмовлялося в мужності, але інкримінувався то націоналізм, то антисемітизм²¹.

Вживання власного імені викликає у свідомості згорнуті в один образ спогади з колишніх контекстів його вживання, оцінки відповідних референтів та ставлення до них, тобто ім'я набуває ознак міфу. Людина і природа вважаються ядровими поняттями лексичної системи мови і концептуального континууму і в комплексі традиційно виступають засобом реалізації міфу²².

Україна для свого народу – це насамперед батьківщина, дорогий серцю рідний край, що відбивається як на матеріальному, так і на ідеальному рівні світосприймання. Аналіз літературних, довідникових та науково-критичних джерел дозволяє виділити елементи цих рівнів. Матеріальний рівень може бути представлений такими знаковими

¹⁹ The American Heritage Dictionary of the English Language. New York, 1969. 1500 p. P. 1391.

²⁰ Rudnyts'kyj Y.B. An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language. Vol. II. Ottawa, 1982. 1128 p. P. 1076.

²¹ Костенко Л. Гуманітарна аура нації або Дефект головного дзеркала: Лекція, прочитана в нац. ун-ті «Києво-Могилянська академія» 01.09.1999 р. Київ, 1999. 31 с. С. 30.

²² Кошарная С.А. Лингвокультурологическая реконструкция мифологического комплекса «человек – природа» в русской языковой картине мира: дис. ... доктора филол. наук. Белгород, 2003. 452 с. С. 22.

атрибутами українського ландшафту та життєвого укладу: степ, чорнозем, Дніпро, хата, хліб. Ідеальний рівень виражають історично, культурно і психологічно зумовлені поняття: козацтво, воля, мужність, самостійність, віра, мова, кордоцентризм, ліризм.

Запропоновані вище елементи, що мають матеріальну і духовну цінність, утворюють систему концепту *Україна* і реалізуються на образному рівні, передаючи оригінальність і своєрідність українського народу. Згідно з Г. Лозко елементи етнічної картини світу, маючи образно-міфологічну природу, зачіпають глибинні, смисложиттєві орієнтації представників етнічної спільноти та є ґрунтом національної ментальності²³.

Задля увиразнення поняттєвої сторони культурного концепту *Україна* та ілюстрації його образної реалізації звернемося до твору сатиричного жанру з російських джерел, де Україні відведено окремий розділ під назвою «Малоросія», який включає дві частини: про козаків і Богдана Хмельницького, що свідчить про своєрідну концептуалізацію об'єкта. Оповідь починається реченням, що відображає образ узгорнутому вигляді: «Малороссія, это та самая страна, гдѣ изъ цвѣтовъ плететь вѣнокъ Маруся и о старинѣ поеть сѣдой Грицько»²⁴. Наведений приклад демонструє актуалізацію ліризму і викликає в уяві приємні асоціації з видами мальовничої природи, пісенного народу та журби за славним козацьким минулим. Закінчується сатирична оповідь тим, як козаки присягнули на підданство Московському царю: «Козаки свободнѣ вздохнули. Потому они стали вздыхать не такъ свободно, но зато чаще»²⁵. Другий фрагмент є зразком актуалізації інших елементів концепту, а саме: козацтво, воля, втрата самостійності.

Колоніальний статус за царату та в радянські часи, труднощі (пост)колоніального періоду спричинили створення неповного і часто викривленого іміджу України в міжкультурному контексті, позаяк інформація підлягала цензурі, радянській ідеологічній обробці або ж бралася з російських інформаційних джерел. Так, у дослідженні образу України в англomовному політичному дискурсі він виявляється ідеологічно подвійним, і не «свій», і не «чужий» і отримує визначення

²³ Лозко Г.С. Етнологія України. Філософсько-теоретичний та етно-релігієзнавчий аспект. Київ, 2001. 304 с. С. 85.

²⁴ Всеобщая история, обработанная «Сатириконом»: факсимильное воспроизведение издания 1912 года / зав. ред. В.И. Синюков. Москва : Книга, 1991. 240 с. С. 204.

²⁵ Там же. С. 207.

«катастрофи на гребні»²⁶. Як писала Ліна Костенко, українці – це раритетна нація, яка самотня на власній землі у своєму великому соціумі, а ще самотніша в універсумі людства²⁷.

Наведемо далі зразки зіставного аналізу образної об'єктивації культурного концепту *Україна*, що ілюструють роль його імені в контексті джерельної культури і в контексті мови і культури перекладу. У «Першій колисковій» М. Вінграновського і в її перекладі «The First Lullaby» слово *Україна* – то сакральний символ родової пам'яті, форма ідентифікації і самозбереження, святиня, яку бережуть у своєму серці: *Спи, моя дитинко, на порі. // Тіні сплять і сойна яворина... // Так як небо в нашому Дніпрі, // Так в тобі не спить хаї Україна*²⁸. – *Sleep, my little one, until your time. // Shadows drowse; the maple, too, is sleeping. // Only let Ukraine not sleep in you – // Like the sky reflected in the Dnieper*²⁹. Мікрообрази тіней і яворини, неба і, на завершальному акорді строфи, України уособлюються до живих істот. Переклад дає повне відображення картини першотвору завдяки відтворенню метафори.

Твір М. Вінграновського виражає духовну спорідненість і виявляє інтертекстуальний зв'язок із написаним 1944 року віршем В. Сосюри «Любись Україну» – «Love your Ukraine», який став знаковою подією в українській поезії і в культурі загалом: *Любись Україну, як сонце, любись, // як вітер, і трави, і води... // В годину щасливу і в радості мить, // любись у годину негоди*³⁰. – *As you love the bright sun. Ukraine you must love. // And the waves, and the fields, and the wind. // Love her in good days, when the sky's glad above. // And love her when the fates are unkind*³¹. Рекурсивність і впізнаваність образу спостерігається в тому, що обидва твори мають характер батьківського напуття нащадкам, а сприйняття і розуміння сакрального змісту образу здійснюється через заглибленість у стихію рідної природи. Якщо у М. Вінграновського образ вибудовується метафорою і вживанням символів природи (яворина, Дніпро), то у В. Сосюри відчувається давньоукраїнське поклоніння сонцю, гармонія чотирьох стихій всесвіту і двох полярних енергій.

²⁶ Чабан Н.А. Образ суверенної України у вербальному втіленні (на матеріалі публікацій газети «The New York Times») : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук. Київ, 1997. 20 с. С. 16.

²⁷ Костенко Л.В. Гуманітарна аура нації або Дефект головного дзеркала: Лекція, прочитана в нац. ун-ті «Києво-Могилянська академія» 01.09.1999 р. Київ, 1999. 31 с. С. 30.

²⁸ Вінграновський М.С. З обійнятих тобою снів: Поезії. Київ, 1993. 303 с. С. 295.

²⁹ Poetry of Soviet Ukraine's New World: An Anthology UNESCO. Paul Norbury Publications Woodchurch, Ashford, Kent, 1986. XII, 240 p. P. 221.

³⁰ Сосюра В.М. Вибрані твори: в 2 т. Київ, 2000. Т 1. 648 с. С. 353.

³¹ Poetry of Soviet Ukraine's New World: An Anthology UNESCO. Paul Norbury Publications Woodchurch, Ashford, Kent, 1986. XII, 240 p. P. 221. P. 38.

У перекладі В. Сосюри Дж. Віром вжито низку засобів для відтворення компонентів змісту: деталізація мікрообразу (сонце – the bright sun); гіперонімічна заміна (трави – fields); метонімічний переклад (води – waves), що додає поетичності; відповідником мови перекладу (в годину щасливу – in good days); описовим перифразуванням (радість мить – when the sky's glad above), в якому відтворено сему радості, а часову сему замінено просторовою введенням образу неба, що передає піднесений настрій; тлумаченням з контексту (в годину негоди – when the fates are unkind).

Введення об'єктного займенника з гендерною ознакою *her* є засобом персоніфікації образу, його інтимізації, що дозволяє читачеві відчутти сокровенну значущість образу, асоціативно сприйняти його спорідненість із близькою людиною – жінкою, матір'ю, чи, може, сонцеликою богинею, мов богиня Сонце з української міфології³². Наведені приклади показують, як ім'я відображається у свідомості через мову і стає глибоко інтеріоризованим валоративом людини української лінгвокультури, і як відтворення змісту імені засобами мови перекладу дає змогу сприйняти, досягнути й пізнати чиюсь духовну цінність порівняно зі своєю, оцінити її значення для людини вихідної культури, для себе і для світу³³.

Л. Селіверстова вживає термін етнічного концепта-поетоніма до власних імен у художньому дискурсі й вважає, що духовні цінності, покладені в основу етнічного концепта-поетоніма, попри його загальний потенціал, мають власне національний смисл і притаманні лише цьому етносу асоціації та оцінки³⁴. Ім'я – це лінгвістичний культурний елемент, і автор використовує ім'я заради його асоціативної цінності. Воно чинить спротив перекладу, і тому його евокативна цінність утрачається³⁵.

Імені *Україна* та його ад'єктивній формі в англомовних перекладах української лірики властива більша частотність вживання з метою ідентифікації локальності об'єкта і суб'єкта ліричного твору, полегшення сприйняття окремих компонентів змісту з етнокультурною специфікою шляхом їх експлікації або заміни. Ад'єктивна форма імені виражає належність до даної культури та її істотні ознаки, які

³² Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ, 2003. 144 с. С. 16.

³³ Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя, 2008. 332 с. С. 62.

³⁴ Селіверстова Л.І. Етнічні концепти-поетоніми. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія філологія*. 2007. Вип. 52. С. 97–101. С. 100.

³⁵ Thriveni C. Cultural Elements in Translation. The Indian Perspective. *Translation Journal*. 2002. № 1. Vol. 6. URL : <http://accurapid.com/journal/19culture.htm>.

зберігають свою духовну сутність і в умовах еміграції, про що дізнаємося з поезій Яра Славутича про канадську Україну: *Золоті українські руки // Зносять прапор хрещатий твій // В людській гідності – без принуки – // Вільно – в гордості степовій. – With golden hands Ukrainian people raise // Your cross-shaped banner to the sky // In human dignity, in freedom's ways, // Where pride of prairie we hold high*³⁶. Даний приклад є ілюстрацією деталізації образу з метою експлікації змісту, коли, приміром, метонімія оригіналу зазнає стирання в перекладі: *Золоті українські руки – With golden hands Ukrainian people*.

Важливу роль у поширенні знань про Україну та в популяризації української культури і мистецтва відіграла українська еміграція на американському континенті. Художні переклади майстрів українського слова дають англомовному читачеві нагоду пізнати справжній образ українського народу, оскільки літературні переклади відіграють вирішальну роль у створенні перцепцій однієї країни з її культурним контекстом в іншій. Переклади української поезії другої половини ХХ століття відображають соціально-культурний контекст України в образах природи, побуту, людей зі своїми переживаннями, тобто все те, що може бути вкладено в слово «українськість» – ‘ukrainianness’, як, наприклад, ‘australianness’ у перекладах літератури Австралії для читачів Японії, що узагальнено відоме як «іншість» – ‘otherness’³⁷.

Для аналізу в нашому дослідженні вибрано першотвори і переклади тих поетів, котрі не були ідеологічно радянізовані, зберегли здатність бути собою, писати за велінням серця, творити у вкрай несприятливих умовах, маючи мало шансів бути надрукованими і визнаними публічно. Їхня лірика в оригіналі й перекладі відтворює правдивий, ширий, доволі привабливий, хоч і сповнений драм і трагедій, образ маловідомої, сильної і гарної країни.

У дискусії про культурологічний напрям у перекладознавстві криється, на думку М. Кроніна, складність у тому, що власне культура бере на себе фундаментальну роль у сучасному суспільстві. Якщо в минулі віки Бог або Природа вважалися основою, на якій трималися смисли, то в епоху постмодерну саме культура покликана бути базисом епістемічної та онтологічної когерентності³⁸. Культурна місія

³⁶ Slavutych Yar. *The Conquerors of the Prairies* / transl. by R. H. Morrison, Zoria Orionna, Roman Orest Tachyn and Rene C. du Guard. Edmonton, 1984. 128 p. P. 48-49.

³⁷ S. Tobias, L. Gerber, C. Sell. ‘Vegemite, Possums and BYO’: Translation Strategies in the Formation of Japanese Perceptions of Australia. *New Voices in Translation Studies*. 2013. No 10. P. 21–38.

³⁸ Boris Buden, Stephan Nowotny, Sherry Simon, Ashok Bery & Michael Cronin. Cultural Translation: an Introduction to the Problem, and Responses. *Translation Studies*. 2009. No. 2. Vol. 2. P. 196–219. URL : <http://dx.doi.org/10.1080/14781700902937730>. P. 216.

перекладача завжди соціальна, навіть політична, бо, відтворюючи образ країни в перекладах, інтерпретатор здійснює націєтворчу функцію. Асиміляція літературних праць стала і продовжує бути суттєвим елементом в установленні національної ідентичності політично, соціально і культурно.

2. Ціннісний складник культурного концепту *Україна* в зіставленні з ціннісними орієнтирами мови і культури перекладу

З позицій когнітивно-дискурсивної парадигми живе пульсування концепту в тренарному ритмі «поняття – асоціація – цінність» стає методологічною передумовою транслятології³⁹. Ціннісна сторона концепту означає важливість цього психічного утворення як для індивідуума, так і для колективу. Цінність є визначальною для виділення концепту⁴⁰. Коли йдеться про культурологічний напрям у перекладі, мається на увазі щось більше, ніж перехід з однієї мови в іншу. Згідно з Б. Вагнер, маємо розглянути подорож пов'язаних середовищем репрезентацій, цінностей, зразків мислення і способів поведінки з одного культурного контексту в інший, що включає різні процеси трансформації і змішування⁴¹. Найважливіші для лінгвокультури смисли, система яких характеризується стабільністю і усвідомлюваною цінністю, є лінгвокультурні ціннісні доміанти⁴².

Колективні уявлення, які успадковуються біологічно, є основою менталітету етносу. У культурі українського етносу виділяються такі архетипи: архетип жінки-матері як уособлення рідної землі; архетип рівності синів та доньок України, що сприяє впровадженню демократичних засад; архетип особистої свободи, що, крім свободи вибору життєвого шляху, передбачає покладання на власні сили; архетип домінування минулого над майбутнім, яскравим прикладом чого є ремінісценції славного козацького минулого в українській поезії та ідеалізація минулого взагалі; архетип обрядовості та традицій; архетип освіченості, що включає шанобливе ставлення до знань і освіти та впевненість у тому, що навчання може змінити життя; архетип долі, яка сильніша за розум, що спричиняє пасивність, примирення з

³⁹ Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя, 2008. 332 с. С. 286.

⁴⁰ Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 477 с. С. 169.

⁴¹ Mary Louis Pratt, Birgit Wagner, Ovidi Carbonell i Cortés, Andrew Chesterman & Maria Tymoczko. Translation Studies Forum: Cultural Translation. *Translation Studies*. 2010. No 1. Vol. 3. P. 94–110. URL : <http://dx.doi.org/10.1080/14781700903338706>

⁴² Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 477 с. С. 431.

обставинами або, навпаки, панування ірраціональних, героїчних вчинків за екстремальних умов⁴³.

Відмінності між культурами спричинені трьома основними факторами: географічним, історичним і психологічним. Міжкультурні відмінності проявляються в кількісній і комбінаторній перевазі ознак за концептуалізації світу. Під час перекладу ці розбіжності викликають зіткнення двох типів свідомості і спричиняють вербальні трансформації елементів образної системи, що відбивається і на метаобразному рівні.

Зіставимо далі ціннісні орієнтири української культури з англомовною американською і канадською, щоб зосередити увагу на їхніх суттєвих ознаках подібності й відмінності, факторах, що впливають на концептуалізацію світу, відбиваються в мовленні й образотворенні, і спробуємо спрогнозувати, як вони впливатимуть на інтерпретацію і «вживання» образів української лірики в англомовну культуру.

Природно-географічний чинник включає подібність ландшафту і клімату, зокрема канадського з українським. А така просторова ознака, як *Дугасте небо й шир землі принадна*⁴⁴ – *The azure sky, the earth alluring greenness*⁴⁵ впливає на формування таких подібних рис ментальності, як волелюбність, відкритість і ширість канадців і українців. Спільним концептом для української і американської культури є *step*, однак існує думка, що для американця степ асоціюється з вільними землями і певним чином є пов'язаним з ідеями свободи і демократії. Прив'язаність українця до рідного ґрунту асоціюється із синдромом вічного страдництва за відсутності рідної хати – своєї держави⁴⁶. На думку І. Питайло, природне оточення, широчінь життєвого простору зумовили в українців горизонтальний тип мислення, яке відрізняє необмеженість можливостей самовиявлення, орієнтацію на рух до обр'їв, а образ шляху, що став одним із головних художніх образів, означає рух до досконалого⁴⁷.

М'який клімат і багата природа сформували в українців поважне і довірливе ставлення до природи, вміння цінувати й обробляти землю, прагнення мати міцну родину, працелюбність, терплячість, доброзичливість, спокій та урівноваженість. Окрім того, сприятливі природні умови спричинили формування і таких рис характеру, як

⁴³ Питайло Ірина. Особливості українського менталітету: чому ми такі, якими є?
URL: <http://ukrconf.fl.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/12/6>

⁴⁴ Славутич Яр. Твори: в 2 т. Київ, 1994. Т 1. 671 с. С. 183.

⁴⁵ Slavutych Yar. Oasis: Selected Poems / transl. by Morse Manly. New York, 1959. 64 p. P. 38.

⁴⁶ Ковальчук Н. Символічний лад української культури. Київ, 2002. 161 с. С. 26.

⁴⁷ Питайло Ірина. Особливості українського менталітету: чому ми такі, якими є?
URL: <http://ukrconf.fl.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/12/6>

індивідуалізм, пасивність, недовіра і небажання до вирішення зовнішніх проблем, консервативність, наївність тощо. Основним видом діяльності на території країни стало землеробство, а селянськість вважається однією з рис українського менталітету. У зв'язку з цим доречно звернути увагу на аграрний чинник, який виявляє спільне в тому, що американський аграрний міф, ідеалізована ідея «райського саду», героїчна фігура пограничного фермера, озброєного священним знаряддям землеробів – плугом, є дуже близьким до українського антейзму, який виражається в поетизації села і людини-хлібороба.

У віршах Яра Славутича про долю емігрантів у Канаді спостерігається подібність у ставленні до землі українців і канадців: *О земле, скроплена любов'ю // Подільських, луцьких трударів, // Стели поволі в узголів'я // Красу канадських вечорів! – Lutsk and Podillian toilers' love // Watered this land. O that I might // Rest here, to lay my head above // Spread beauty of Canadian night!*⁴⁸. Однак у ментальності українця земля має вищу матеріальну і духовну цінність, що відображено в українському фольклорі, літературі й історії. Зокрема, родючі чорні ґрунти, атрибут українського ландшафту, сприяли розвитку землеробства ще з часів Трипілля, тоді як Канада – відносно молода держава, до становлення якої причетні й переселенці з України.

Історичний чинник культур включає такі особливості: з одного боку, відносно коротка історія американської нації, «концепція фронтиту», що має географічний і соціальний характер, здобута незалежність, американізація іммігрантів, а з іншого – більш ніж тисячолітня історія України, втрата незалежності й державності, русифікація. Попри різні історичні долі, «концепція фронтиту», «пограничної держави», визвольні козацькі змагання мають концептуальну спорідненість з американською боротьбою за незалежність і тому не викликають труднощів у сприйнятті. Історія козацтва відома в англослов'янському світі, й тому його образна об'єктивація в поетичному дискурсі не потребує перекладу як такого і зазвичай відтворюється транскрипцією/транслітерацією як, наприклад, у перекладах лірики Яра Славутича: *Буййте цвітом, стенові шипоту! // Дзвени світами, славо козаків!*⁴⁹ – *Vast steppe! Exalt thy cherry-blossom light, // And Kozak freedom, rumble like the sea!*⁵⁰.

⁴⁸ Slavutych Yar. *The Conquerors of the Prairies* / transl. by R. H. Morrison, Zoria Orionna, Roman Orest Tachyn and Rene C. du Guard. Edmonton, 1984. 128 p. P. 42-43.

⁴⁹ Славутич Яр. Твори: в 2 т. Київ, 1994. Т 1. 671 с. С. 104.

⁵⁰ Slavutych Yar. *Oasis: Selected Poems* / transl. by Morse Manly. New York, 1959. 64 p. P. 22.

Особливістю історії України є те, що незалежно, самостійне існування країни обмежувалося невеликими проміжками часу, що укріпило людей у прагненні до самозбереження, а також породило недовіру до влади. Певний вплив на формування української культури мали інші народи й етноси, чому сприяло розташування країни, зокрема «степовий коридор», яким приходили кочові племена, «шлях із варяг у греки», вісь, що сприяла входженню України в коло середземноморського типу культури⁵¹.

Відмінності в історичному й культурному розвитку української та американської культур виявляються в тому, що американський патріотизм проявляється впевнено й експансивно. Торжество демократії Сполучених Штатів є контрастом тоталітарному суспільству СРСР, в якому довелося існувати Україні. Український патріотизм має самостверджувальний, оборонний характер. У часи радянської ідеології його вважали націоналізмом, обмежували й засуджували. Вагомим свідченням того є творча ізоляція, переслідування й ув'язнення української інтелігенції, головно поетів, вихолощення національної самобутності з культурного і духовного життя українського народу⁵².

Дж. Армстронг, автор об'єктивного і детального дослідження українського питання в історичному аспекті, робить ряд цікавих зауважень стосовно характеру української ментальності, зокрема: «Слід зазначити, що ми маємо тут дві різні нації, які різняться одна від одної набагато більше, ніж англійці та шотландці»⁵³. Так дослідник порівнює українців та росіян і різницю вбачає в етнографічних та культурно-історичних умовах розвитку, а до джерел та складників української ментальності традиційно відносить мову, історію та релігію.

Міфологія лежить в основі світогляду кожного етносу. Певний вплив на формування світогляду англосовітської культури, передусім Британської, мала кельтська міфологія, яка виявляє деякі подібності з давньоукраїнською, як-то: солярний культ, поклоніння силам природи, легенди про перетворення людей на дерева, що є частиною спільного арійського спадку⁵⁴. Природа й острівний клімат зумовили формування рис відособленості, стриманості, закритості від інших. Грецьке слово *кельтої* означало людей, що живуть потай⁵⁵. Окремо зазначимо, що

⁵¹ Yarmus Stephan. Spirituality of the Ukrainian People. A Brief Orientational Survey: transl. by Orysia Ferbey. – Winnipeg, 1989. 170 p.

⁵² Історія української культури : зб. матеріалів і документів / упоряд. Б.І. Білик та ін. Київ, 2000. 607 с. С. 379.

⁵³ Armstrong J.A. Ukrainian Nationalism. Englewood, Colorado, U.S.A. Ukrainian Academic Press. A Division of Libraries Unlimited, Inc., 1990. 271 p. P. 3.

⁵⁴ Кельтская мифология : энциклопедия : пер. с англ. Москва, 2004. 640 с. С. 209.

⁵⁵ Там же. С. 527.

голова користувалась у кельтських племен особливою повагою і мала набагато більше значення, ніж серце, бо вважалася вмістилищем душі⁵⁶. Припустимо, що раціональний спосіб мислення і практичність англійців і американців беруть початок ще в пору язичництва.

Давньоукраїнське язичництво, яке певним чином вплинуло й на розвиток мови, зумовило розвиток ліризму, толерантності, кордоцентризму⁵⁷. Генетично успадкований з міфології пантеїзм проявляється в метаморфозах, анімізації і персоніфікації образів природи в поезії. Наведемо декілька прикладів для ілюстрації: *Руки шовковиць, чого ж ви залякли? – Arms of mulberry trees, why have you grown stiff with cold?*⁵⁸; *Серце землі здригається. – The earth's heart shudders*⁵⁹; *Сходить сонце, ясний обагрянок, // заглядає у вічі мені: // а чи добрий у мене ранок, // чи не плакала я вві сні? – The sun rises: a bright crimson // Sneaks into my eyes: // And is my morning wholesome, // Or did I cry in sleep?*⁶⁰. Відтворені в перекладі, оживлені метафорою образи можуть сприйматися, мов маловідомий, казковий, нерозгаданий і від того дуже привабливий світ. Багата й мальовнича природа України відображається в ліриці вживанням численних рослинних номінацій, які в перекладі виявляють етноспецифіку образу.

Духовною цінністю обох культур є віра, але американський релігійний плюралізм – це зовсім інше, ніж драматичне злиття західного і східного християнства із сильними елементами прадавніх язичницьких вірувань. Скасування язичництва, на думку С. Плачинди, вельми зашкодило менталітетові українців, бо діти Дажбога і внуки Сварога стали враз рабами божими і цим ніби узаконювалося рабське становище народу, утверджувалася його рабська психологія, що дається взнаки і сьогодні⁶¹. Крім того, як вважає вчений, екологічна криза в Україні починається з 988 року, бо церква забороняла поклонятися силам природи й обожнювати їх, природа стала «поганню»⁶².

⁵⁶ Там же. С. 496.

⁵⁷ Нечуй-Левницький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ, 2003. 144 с.

⁵⁸ Сто років юності: антологія української поезії ХХ ст. в англійській мові / перекладач / упорядкувач. О. Лучук і М. Найдан. Львів, 2000. 874 с. С. 338–339.

⁵⁹ Vorobyov M. Wild Dog Rose Moon : transl. by Myrosia Stefaniuk. Toronto, 1992. 101 p. P. 34–35.

⁶⁰ Four Ukrainian Poets: Drach, Korotych, Kostenko, Symonenko / transl. by Martha Bohachevsky-Chomiak and Danylo S. Struk. New York, 1969. 84 p. P. 58–59.

⁶¹ Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. Київ, 2007. 240 с. С. 22.

⁶² Там же. С. 21.

Зв'язок з язичництвом в українській ліриці значно сильніший, ніж із християнством, що справляє враження свободи, злиття з природою, гармонії стихій, духовної сили і здоров'я. У пошуках власної самобутності поети радять звертатися до своїх духовних першооснов. У вірші В. Голобородька «Що читати» є такі слова: *Не читай історичні книжки, // читай натомість казки // і ти будеш знати, як здобути волю України, // сину мій, // котику мій!*⁶³.

Психологія етносу формується природним ландшафтом і відбивається в мові. Існує взаємозв'язок мови і психічної, розумової та практичної діяльності людей. Для «американської мови» характерні демократизм і заземленість, спрощення в написанні слів, нехтування граматичними правилами, насиченість сленговими елементами, що пояснюється специфічними умовами освоєння дикої природи і що не сприяло тяжінню до витонченості стилю й форми вираження думки⁶⁴. Українська мова, наснажена красою і багатством своєї природи, інформативна й енергоємна, є однією з найгарніших у світі завдяки мелодійності й образності. Вагомим тому підтвердженням є почесне третє місце після французької і перської на конкурсі мов у Парижі 1934 року⁶⁵.

Мовне питання є непростим в Україні на відміну від США чи Канади, де ця проблема взагалі неможлива в силу панівної ролі англійської мови у світі. Слово можна вважати однією з основних цінностей української культури, оскільки воно виступає не тільки як образ мови, а мова не тільки як образ спілкування, а як особливий тип так званої мовної свідомості⁶⁶.

Ілюстрацією до вищевикладеного є приклад з української поезії в оригіналі та перекладі: *За слово? // Чи ж не самі боїмося його у голос вимовляти, // аби не наражати на зайве приниження // залишки нашої людської гідності!* – *For language? // Aren't we afraid to speak our minds, // lest we expose what's left of human dignity // to more humiliation?*⁶⁷. У перекладі рядків В. Голобородька увагу зосереджено на зрозумілій для американської культури ідеї свободи слова й думки, тоді як саме вживання української мови в джерельній культурі нерідко викликало роздратування і зневагу в зросійшеному радянському оточенні.

⁶³ Голобородько В.І. Летюче віконце: Вибрані поезії. Київ, 2005. 463 с. С. 391.

⁶⁴ Гаджиев К.С. Американская нация: национальное самосознание и культура. Москва, 1990. 240 с. С. 145.

⁶⁵ Пасемко І. «Українська мова прекрасна». *Дивослово*. 1995. № 7. С. 17–19.

⁶⁶ Ковальчук Н. Символічний лад української культури. Київ, 2002. 161 с. С. 56.

⁶⁷ Holoborodko Vasyl. Icarus with Butterfly Wings and Other Poems / transl. by Myrosia Stefaniuk. Toronto, 1991. 102 p. P. 16-17.

Варто зауважити, що бути поетом в Україні – зовсім не те, що на Заході. Якщо за західною традицією поетів часто вважають естетами, то в слов'янській вони несуть апостольську місію, їх шанують, як пророків і виразників душі народу, а поетичне слово сприймається, мов сакральне⁶⁸. Якщо за західною традицією символ поезії *Муза* є ідеалом краси і має насамперед естетичну вартість, то в умовах української культури *Муза* має переважно духовну цінність і виступає ідеалом служіння, про що красномовно свідчать поетичні рядки П. Тичини: *А справжня муза неомузена // там десь на фронті в ніч суху // лежить запльована, залузана // на українському шляху. – But the genuine muse is demusified // at the front somewhere, in the dry night, // she lies spit upon and husked // on the Ukrainian highway*⁶⁹. Подібно до античної Евтерпи українська муза персоніфікована в образі жінки, та на відміну від давньогрецької вона не прикрашена квітами, а, навпаки, зображена нещасною жінкою-жебраккою. Побіжно зазначимо, що вислів *український шлях // the Ukrainian highway* символізує непросту долю України.

Американська мрія – це орієнтація на успіх, утилітарно-прагматичний підхід до реальності: справа Америки – *бізнес*⁷⁰. *Українська мрія* витікає з міфології, ідеалізованого минулого, «Ще як були ми козаками», і виражає романтичне уявлення про добробут, вільний і незалежний розвиток держави і кожного в ній. Попри різні характери мрій їх об'єднує ідеал свободи. Якщо в Україні ідеали свободи виражались переважно в народній творчості, філософії і мистецтві, то в США вони виявились у документальній формі «Декларації незалежності» та матеріалізованій абстракції «Статуті свободи». Відмінність української і американської картин світу виявилась, приміром, у такому атрибуті національної символіки, як прапор. Американський прапор символізує політичні й історичні реалії, в той час як українська ідеалізація природи й укорінена в язичництві пантеїстична традиція проявились і у створенні національного прапора, що символізує небо й поле стиглої пшениці, воду річок і сонце.

Тривале проживання на межі кочового степу виробило в українців специфічне екзистенціально-межове світовідчуття: гостро емоційне переживання сьогоденності життя, поетичне, лірично-пісенне сприйняття природного і соціального оточення, пріоритет «серця» над

⁶⁸ Ранні збірки поезії Павла Тичини : пер., передм. від перекладача і примітки Михайла Найдана. Львів, 2000. 452 с. С. 17.

⁶⁹ Там же. С. 206–207.

⁷⁰ Гаджиев К.С. Американская нация: национальное самосознание и культура. Москва, 1990. 240 с. С. 72.

«головою» та образів над поняттями. Тож цілком імовірно, що саме поетичні образи як концентратори духовного життя спільноти якнайповніше розкривають українську сутність, картину світу народу, сама мова якої вважається поетичною.

Ідеологія. Результатом еволюції українського культурного міфу стала національна ідея, усвідомлена раціоналізована стихія, суспільне явище, тобто не лише предмет почувань, віри, прагнень (суспільна психологія), а й предмет усвідомленого розумового переконання (ідеологія). Започаткована кириломефодіївцями українська ідея в подальшій своїй еволюції знайшла відображення у творчості основоположників української літератури Т. Шевченка та І. Франка, традиції яких були продовжені наступними поколіннями поетів. Як зазначав Ю. Барабаш: «Ідея України – стрижень, осердя націософської концепції Шевченка, концентроване втілення національної ідеї як імперативу історичного призначення українства, чинника його національної самосвідомості, державотворчих інтенцій, змагань до незалежності, життя «у своїй хаті» за законами своєї правди, сили і волі, до відродження і розвою національної культури, зміцнення духовного здоров'я нації»⁷¹. На думку О. Пахльовської, українська ідея на всіх етапах свого існування і консолідації мала два основні концепційні компоненти: у плані політичному це була республіканська традиція, у плані культурному – «етична пристрасть», кажучи словами О. Довженка⁷².

На відміну від американської культури, де національна ідея ствердилася в політичному й культурному житті нації, українська ідея ще й досі реалізується переважно в мистецтві. Поезія є способом буття та ствердження цієї ідеї, що спричинено як історично-культурним розвитком України, так і характером самої української ідеї з властивим їй від початку естетичним світобаченням.

В одній із праць радянських часів, де досліджуються світоглядні аспекти художнього перекладу з позицій соціалістичного реалізму, висловлюється думка про те, що процес перекладу постійно тяжіє до світоглядної визначеності, тобто до встановлення щонайменшого зв'язку між характером світосприймання та поетикою автора оригіналу, а світоглядна співмірність між перекладом і першотвором визначається як глибока взаємна відповідність внутрішніх координат художнього образу, що є ознакою основоположного для того часу реалістичного

⁷¹ Барабаш Ю. «Я так її, я так люблю...» (Шевченкова Україна: словообраз, концепція, «текст») *Сучасність*. 2003. № 7-8. С. 111–129.

⁷² Пахльовська О. С.-Я. Українська літературна цивілізація : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук. Київ, 2000. 96 с. С. 86.

методу перекладу⁷³. У певному сенсі це положення не втратило своєї ваги, а набуло нового характеру звучання, що передбачає врахування перекладачем культурного контексту, історичних умов та інших екстралінгвістичних факторів виникнення художнього твору.

Відтворений у поетичному перекладі образ України є «входом» до розуміння її культурного концепту, тобто від поверхневого сприйняття образу до осмислення відображених в образній системі домінантних культурних цінностей. Кажучи словами О. Потебні, розуміння є повторення процесу творчості в зміненому порядку⁷⁴. Спираючись на тезу Б. Вагнер, у справі з культурологічним напрямом у перекладі останній мігрує з оригінальної галузі в інші дослідницькі сфери, де він далі не є лише об'єктом, а стає аналітичним засобом⁷⁵.

ВИСНОВКИ

Отже, етнокультурна зумовленість лірики дозволяє дослідити образ народу і його країни в контексті художнього перекладу. Культурологічна спрямованість дослідження вимагає розглянути образ як художню форму об'єктивації культурного концепту і зосередити увагу на цінності об'єкта в різномовних дискурсах. Культурний концепт *Україна* є аксіологічним утворенням, що включає систему ціннісних домінант української культури та має поняттєвий, ціннісний і образний складники. Відтворення образу України в англomовному поетичному перекладі залежить від розуміння перекладачем ціннісних домінант вихідної культури, закладених у системі культурного концепту. Запропонована методика аналізу художнього образу в перекладі може бути особливо корисною й ефективною в дослідженні літературних перекладів (пост)колоніальних культур, оскільки мистецтво взагалі й лірична поезія зокрема є формою самозбереження і самовідтворення в цих культурах.

Поняттєвий складник культурного концепту *Україна* включає визначення країни та етносу, що проживає на її території. Поняттєвий складник у джерельній культурі прямо пов'язаний із ціннісним, оскільки для українця це не просто логічно сформульоване поняття, а батьківщина, його країна, рідний край. У разі транспонування цього поняття в мову й культуру перекладу вступає в силу антиномія «своє» і «чуже». Для представника англomовної культури *Україна* – це далека,

⁷³ Криса Б.С. Світоглядні аспекти художнього перекладу. Київ, 1985. 128 с. С. 124.

⁷⁴ Потебня О.О. Естетика і поетика слова. Київ, 1985. 302 с. С. 260.

⁷⁵ Mary Louis Pratt, Birgit Wagner, Ovidi Carbonell i Cortés, Andrew Chesterman & Maria Tymoczko. Translation Studies Forum: Cultural Translation. *Translation Studies*. 2010. No 1. Vol. 3. P. 94–110. URL : <http://dx.doi.org/10.1080/14781700903338706>

чужа, невідома країна, одна з багатьох. До того ж фізична віддаленість концептуального референта, невелика кількість прямих культурних контактів за радянських часів могли спричинити певне обмеження знань і уявлень про Україну.

Ціннісний складник культурного концепту *Україна* включає систему ціннісних домінант української культури, серед яких виділяються такі елементи: родюча земля, багатство природи, сільська праця, історична пам'ять про минуле, народні традиції, віра, мова, воля, самостійність, незалежність, ліризм і кордоцентризм. Природно-географічний та історичний чинники виявляють більше подібного в зіставленні, ніж духовні орієнтири, тобто те, що відбивається на суб'єктному рівні образу, може бути складнішим, але цікавим і незвичним для сприйняття й осмислення читачем.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається питання відтворення образу України в англійських перекладах української лірики з позицій культурологічної парадигми перекладознавства. У контексті цього дослідження образ країни є художньою формою об'єктивації його однойменного концепту, що включає поняттєвий, ціннісний і образний складники. Обов'язковою передумовою перекладознавчого аналізу образу має бути визначення поняттєвого і ціннісного складників культурного концепту. Важливим етапом дослідження є зіставлення ціннісних домінант вихідної культури з ціннісними орієнтирами сприймаючої з метою визначення можливих метамовних ускладнень, які відібраються на трансформаціях образної системи в перекладі. Аналіз відтворення образу країни в перекладі здійснюється на об'єктному, суб'єктному і виражальному рівнях образної системи в лінгвокультурному та лінгвокогнітивному аспектах. Специфіка об'єкта дослідження вимагає міждисциплінарного вирішення та залучає підходи інших гуманітарних наук. У статті зосереджено увагу на особливостях визначення поняттєвого і ціннісного складників культурного концепту *Україна* і здійснено зіставлення ціннісних домінант української та англійської (американської) культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш Ю. «Я так її, я так люблю...» (Шевченкова Україна: словообраз, концепція, «текст») *Сучасність*. 2003. № 7–8. С. 111–129.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, 2004. 1440 с.
3. Вінграновський М.С. З обійнятих тобою снів: Поезії. Київ, 1993. 303 с.

4. Всеобщая история, обработанная «Сатириконом»: факсимильное воспроизведение издания 1912 года / зав. ред. В.И. Синюков. Москва : Книга, 1991. 240 с.

5. Гаджиев К.С. Американская нация: национальное самосознание и культура. Москва, 1990. 240 с.

6. Голобородько В.І. Летюче віконце: Вибрані поезії. Київ, 2005. 463 с.

7. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. Москва, 2002. 567 с.

8. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник. Київ, 2006. 705 с.

9. Історія української культури : зб. матеріалів і документів / упоряд. Б.І. Білик та ін. Київ, 2000. 607 с.

10. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 477 с.

11. Кельтская мифология : энциклопедия : пер. с англ. Москва, 2004. 640 с.

12. Ковальчук Н. Символічний лад української культури. Київ, 2002. 161 с.

13. Костенко Л.В. Гуманітарна аура нації або Дефект головного дзеркала: Лекція, прочитана в нац. ун-ті «Києво-Могилянська академія» 01.09.1999 р. Київ, 1999. 31 с.

14. Кошарная С.А. Лингвокультурологическая реконструкция мифологического комплекса «человек – природа» в русской языковой картине мира : дисс. ... доктора филол. наук. Белгород, 2003. 452 с.

15. Криса Б.С. Світоглядні аспекти художнього перекладу. Київ, 1985. 128 с.

16. Лозко Г.С. Етнологія України. Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект. Київ, 2001. 304 с.

17. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ, 2003. 144 с.

18. Пасемко І. «Українська мова прекрасна». *Дивослово*. 1995. № 7. С. 17–19.

19. Пахльовська О.Є.-Я. Українська літературна цивілізація : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук. Київ, 2000. 96 с.

20. Питайло І. Особливості українського менталітету: чому ми такі, якими є? URL: <http://ukrconf.fl.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/12/6>

21. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. Київ, 2007. 240 с.

22. Потебня О.О. Эстетика і поетика слова. Київ, 1985. 302 с.

23. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя, 2008. 332 с.

24. Ранні збірки поезії Павла Тичини : пер., передм. від перекладача і примітки Михайла Найдана. Львів, 2000. 452 с.
25. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2010. 844 с.
26. Селіверстова Л.І. Етнічні концепти-поетоніми. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Серія філологія.* 2007. Вип. 52. С. 97–101.
27. Славутич Яр. Твори : в 2 т. Київ, 1994. Т. 1. 671 с.
28. Сосюра В.М. Вибрані твори : в 2 т. Київ, 2000. Т. 1. 648 с.
29. Сто років юності: антологія української поезії ХХ ст. в англomовних перекладах / упорядкув. О. Лучук і М. Найдан. Львів, 2000. 874 с.
30. Українська радянська енциклопедія : в 12 т. Київ, 1984. Т. 11. 608 с.
31. Чабан Н.А. Образ суверенної України у вербальному втіленні (на матеріалі публікацій газети ‘The New York Times’) : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук. Київ, 1997. 20 с.
32. The American Heritage Dictionary of the English Language. New York, 1969. 1500 p.
33. Armstrong J.A. Ukrainian Nationalism. Englewood, Colorado, U.S.A. Ukrainian Academic Press. A Division of Libraries Unlimited, Inc., 1990. 271 p.
34. Cultural Translation: an Introduction to the Problem, and Responses. *Translation Studies* / B. Buden et al. 2009. № 2. Vol. 2. P. 196–219. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/14781700902937730>
35. Four Ukrainian Poets: Drach, Korotych, Kostenko, Symonenko / transl. by Martha Bohachevsky-Chomiak and Danylo S. Struk. New York, 1969. 84 p.
36. Holoborodko V. Icarus with Butterfly Wings and Other Poems / transl. by Myrosia Stefaniuk. Toronto, 1991. 102 p.
37. Oxford American Dictionary. New York, 1986. 1095 p.
38. Poetry of Soviet Ukraine's New World: An Anthology UNESCO. Paul Norbury Publications Woodchurch, Ashford, Kent, 1986. XII, 240 p.
39. Translation Studies Forum: Cultural Translation. *Translation Studies* / Mary Louis Pratt et al. 2010. № 1. Vol. 3. P. 94–110. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/14781700903338706>
40. Rudnyc'kyj Y.B. An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language. Ottawa : University of Ottawa Press, Ukrainian Mohylo-Mazepian Academy of Sciences and Ukrainian Language Association, 1982. Vol. II. 1128 p.
41. Slavutych Yar. The Conquerors of the Prairies / transl. by R.H. Morrison et al. Edmonton, 1984. 128 p.
42. Slavutych Yar. Oasis: Selected Poems / transl. by Morse Manly. New York, 1959. 64 p.

43. Thriveni C. Cultural Elements in Translation. The Indian Perspective. *Translation Journal*. 2002. № 1. Vol. 6. URL: <http://accurapid.com/journal/19culture.htm>

44. Tobias S., Gerber L., Sell C. 'Vegemite, Possums and BYO': Translation Strategies in the Formation of Japanese Perceptions of Australia. *New Voices in Translation Studies*. 2013. № 10. P. 21–38.

45. Vorobyov M. Wild Dog Rose Moon / transl. by M. Stefaniuk. Toronto, 1992. 101 p.

46. Webster Third New International Dictionary of the English Language Unabridged A. Merriam – Webster. Springfield, Massachusetts, USA : Merriam – Webster INC., Publishers, 1981. 2663 p.

47. Yarmus S. Spirituality of the Ukrainian People. A Brief Orientational Survey / transl. by O. Ferbey. Winnipeg, 1989. 170 p.

Information about the author:

Vasylenko H. V.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
for Professional Communication
“Zaporizhzhia Polytechnic” National University
64, Zhukovskoho str., Zaporizhzhia, 69063, Ukraine